

Ederdun fra havgapet

På øygruppa Lånan holdes verdensarven med ærfugldriften levende av dyktige kvinner. Samarbeidet mellom fugl og menneske resulterer i dundyner av ypperste slag.

TEKST KATHRINE SØRGÅRD FOTO PER ERIK JÆGER

På Dun-bryggo renses duna.

En ederdunskyne er en investering for livet, som fint kan gå i arv. Hildegunn kan fortelle om dyner som er like gode etter hundre år.

FOTO ARNE NÆVRA

Foran det veldige storhavet skimtes øya Lånan i horisonten, der den så vidt stikker opp av sjøen. Idet vi kommer tettere på, ser vi fargerike hus, bygget av drivved som har vært på rek – helt fra Sibir. Her ute i havgapet har samspelet mellom menneske og ærfugl utgjort et naturlig levesett gjennom århundrer. Fuglene på sin side betaler for godt stell med ederdun av fineste sort. Øyfolket på Lånan vet så inderlig godt at når du gir noe, får du noe tilbake.

På bryggen ved utværet tar fuglevokter Hildegunn Nordum oss imot. Sammen med resten av øyfolket vender hun tilbake til Lånan for å klargjøre redene og lage lune ly før ærfuglen legger sine egg. For fortsatt sankes det ederdun her ute. Kvinnene tilbringer sommermånedene her, godt hjulpet av en og annen mann. Alle vender de tilbake hver sommer. Fra mai til august hegner øyfolket om fuglene mot de mange farene som lurar.

– Mødrene våre holdt tradisjonen i live. Det ble et ritual å vende tilbake hver sommer på 1970-tallet, selv om øya da ble fraflyttet. Derfor holdt ærfuglene seg her, forteller Hildegunn, og viser oss noen av husene.

Fuglene ligner folk flest, de har sine ulike karaktertrekk. Noen er mer sosiale av seg, og hekker sammen i det øyfolket kaller e-baner. Langsetter stiene spaserer vi forbi steinhusene som er laget til ære for den mer sky ærfuglen. Eneboligene kalles e-hus og er beregnet på fuglene som foretrekker mer privatliv. De må passes godt på, ekstra sårbare som de er for rovdyr og naturens luner.

Det nære samarbeidet mellom menneske og fugl har ført til et spesielt forhold dem imellom. Under en terrasse hospiterer det en gjeng som rett og slett går under tilnavnet verandadamene.

Den formidable innsatsen Hildegunn og fuglevokterne på Lånan gjør, er verdsatt av UNESCO og FN som en viktig del av verdensarven.

– Spesielt er det jo at livsgrunnlaget til våre forfedre gjennom generasjoner kommer på UNESCOs liste. At kulturarven legges merke til og blir satt pris på, er vi stolte av. Det betyr mye og er noe av årsaken til at vi kan drive næring på Lånan i dag, sier Hildegunn.

Fuglevokterne er alle født og oppvokst i det åpne havlandskapet. Selv om de nå bor på ulike kanter av landet, deler de kjærligheten til Lånan og ærfuglene. I april åpnes vinterstengte barndomshjem og sengene res opp.

– Å være barn på Lånan var trygt og godt. Vi bodde nesten nede i fjæra. Ea >

I 2014 var det ca. 700 ærfugl som lå på reir rundt om på øya. Ærfuglen er en trekkfugl. Hannen er sort og hvit, hunnen er brun. Noen blir opptil 35 år.

Fuglevokterne på Lånan

HVEM: Hildegunn Nordum, daglig leder for Utværet Lånan.

HVA: Fuglevoktere sanker ærfuglens dun som brukes til produksjon av ederdunskyner.

HVOR: Øygruppen Lånan i Vega kommune på Helgeland.

BRENNER FOR: At den gamle tradisjonen med ærfugldrifft blir holdt i hevd.

LES MER: lanan.no

Øverst: Fuglevokter Erna klargjør et reir.
Midten: Slike treegg legges i reirene om noen knuses, slik at ea tar seg bryet med å fostre opp avkom, selv om hun har mindre enn tre egg.
Nederst: En fuglevokter fra den kommende generasjonen arbeider her med harping av duna.

var jo husdyret vårt den gangen også, og vi måtte ta hensyn når fuglen skulle gå på land og finne reir. Da måtte vi holde oss inne og være stille.

I juni går de første kyllingene fra reiret. Da som nå begynner prosessen med sanking og rensing av duna.

– Vi harper duna til den er helt ren for rusk og rask, som fjær og støv. Etterpå finrenser vi duna før vi lager dynen av den. Det er jo husleia vi henter inn for å ha passet på Ea mens den har ligget på reir. Det er en gjensidig takknemlighet mellom menneskene og fuglene, sier Hildegunn.

Det hender at idyllen brytes til gagns. Det verste som kan skje på Lånan, er at det kommer mink inn i fugleværet. I april sjekkes området med spesialtrene hunder før ærfuglene kommer og legger seg på redet i mai.

– Minken dreper alt den kommer over av fugler. Faren min måtte en gang på 80-tallet legge seg i en e-bane og bare vente på at minken kom tilbake for å ta flere ærfugler, før han fikk skutt den.

Vil det fortsatt være liv i reirene i fremtiden?

– At flere fuglevoktere utaskjærs fra er vervet inn, gjør at det er like mye ærfugl her som for 100 år siden, da det var en del fastboende på øya. «Hotellvirksomheten» sørger for at ærfuglene stadig vender tilbake.

I 2007 etablerte fuglevokterne et aksjeselskap. – Denne reisen har vært som et eventyr! Barna våre har vi engasjert som aksjonærer. Samarbeidet har ført til at familiene er blitt mer knyttet til hverandre, sier Hildegunn, uten å skjule at det rører noe ved henne. Fremtiden ser hun lyst på.

– Ungdommen vår er mye på Lånan. De hjelper oss med å lage reir til ærfuglene og med turistene sommerstid. Jeg og mannen min bygger hus for virkelig å satse og for å gjøre det enklere for neste generasjon.

De fantastiske dynene har dog også en fantastisk pris, all den tid arbeidet som legges ned i hver enkelt dyne er møysommelig og tidkrevende. Å rense en kilo dun tar rundt to uker! Men en ederdunskyne er en investering for livet, som fint kan gå i arv.

I august, når de siste fuglene har forlatt redet, stenger kvinnene av husene. Selv om det etter en omfattende sesong gjør godt å reise bort, gjør det også inderlig godt å vende tilbake. Julen 2016, den skal feires på Lånan i det nye huset.

– Jeg tror forfedrene våre ville vært forundret over at det enda er etterkommere som fortsetter den jobben de gjorde med ærfuglene. Jo, de hadde nok vært like glade og stolte som forundret over det som skjer på Lånan i dag. >

ET MØYSOMMELIG ARBEID

E-baner i tre og steinhus repareres fra midten av april. Tang fra fjoråret er blitt til jord som graves ut. Ny, tørket tang legges på reiret som skal være stort og rundt som en krans. Ea er kresen, dårlig tørket tang tolereres ikke. Tangen som legges i midten, legger ea over eggene når hun forlater reiret. Øyfolket klargjør før 1. mai rundt 1000 reir. I mai kommer ærfuglen på land for å finne bolig. Fuglevokterne går opptil flere runder hver dag og passer på. Knuste egg erstattes umiddelbart med egg av tre, slik at ea tror at det er hennes egg. Da føler hun seg trygg og fortsetter å legge egg og ruge, selv om hun egentlig bare har ett egg. Er reirene blitt for harde, ristes de opp.

I flere netter leter ea (hun) og ekallen (han) etter passende reir. Maken holder ea med selskap mens hun klargjør redet. Så samler hannene seg i flokker og drar ut i havet for å myte (skifte fjærdrakt). I september vender de tilbake. Dette arbeidet utføres også flere steder på Helgeland, og også på Grønland og Island. Reisen frem til ferdig dyne er lang. Å rense duna for hånd er tidkrevende: Den tørkes, ristes og grovrenses, harpes og til slutt finrenses.

På Lånan er e-banene og steinhusene ærfuglenes hotell. E-husene er utsatt vinterstid. Etter vinterstormene må de tidvis bygges opp igjen.

Frem til 1950 var det stor aktivitet på Lånan. På det meste bodde det rundt 50 mennesker på denne lille øya. Huset er den gamle butikken med postkontor.

Fakta om Lånan og ærfugldriften

- Familiene har hatt tilhold her siden 1800-tallet. Allerede da var man vant til turister. Folket her ute betalte væreierne med dun og egg for leie av hus.
- De lette fjonene fra eas bryst har små mothaker som gjør at den holdes sammen. Det er dette som gir ederdunsdyna en isolasjonsevne i særklasse.
- På Nes på Vega, hvor båten til Lånan går fra, ligger «Lille Lånan» ytterst på brygga. Her kan du få et innblikk i Lånans historie og ærfugldriften. Her er det også et utsalg.
- Lånan-dynen kan bestilles via lanan.no. Med dun på lager tar produksjonstiden ca. 3 uker. Prisen er avhengig av mengde dun og størrelsen på dyna.
- De som har sovnet på en ederdunspute blir raskt avhengige, og klarer sjelden å sove uten. Den varmer så godt rundt nakken.

